

Handlingsprogram för förebyggande verksamhet

Enligt Lag om skydd mot olyckor
2022-2023

Antaget av kommunfullmäktige i Gislaved, 2022-05-19 § 78

Antaget av kommunfullmäktige i Gnosjö, 2022-03-31 § 36

(detta är en medvetet tom sida)

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	5
2	Beskrivning av kommunerna	6
2.1	Gislaveds kommun.....	6
2.2	Gnosjö kommun.....	6
3	Styrning av skydd mot olyckor	8
4	Risker i kommunerna.....	9
4.1	Övergripande	9
4.2	Brand i byggnad	11
4.3	Brand utomhus	12
4.4	Trafikolycka	12
4.5	Olycka med farliga ämnen	14
4.6	Naturolycka.....	14
4.7	Drunkning.....	15
4.8	Nödställda personer.....	15
4.9	Själv mord	15
5	Värdering.....	17
6	Mål.....	18
7	Förebyggande – förmåga och verksamhet.....	19
7.1	Tillsyn.....	19
7.2	Stöd till den enskilde	19
7.3	Resurser och kompetens	20
7.4	Rengöring och brandskyddskontroll	20
7.5	Övriga förebyggande åtgärder.....	21
7.5.1	Plan- och byggprocessen.....	21
7.5.2	Alkoholservering och offentlig tillställning m.m.....	21
7.5.3	Trafik- och miljösäkerhetsfrågor.....	21
7.5.4	Särskilt riskutsatta för brand	22
7.5.5	Andra brandförebyggande åtgärder	22
7.5.6	Själv mordsförebyggande arbete	22

Handlingsprogram för förebyggande verksamhet

8	Uppföljning, utvärdering och lärande	24
9	Bilagor	25

I Inledning

Varje dag inträffar många oönskade händelser som på något sätt behöver hanteras. Det handlar om trafikolyckor, bränder, självmord, förgiftningar och andra olyckor. Lidandet för de direkt och indirekt drabbade är stort. Samhällets kostnader för förstörd egendom, produktionsbortfall och vårdkostnader på grund av dessa händelser kan räknas i tiotals miljarder kronor per år.

Lag (2003:778) om skydd mot olyckor, LSO, innebär målstyrning med nationella mål för kommunernas arbete som ska kompletteras med lokala inriktningar för att åstadkomma ett likvärdigt skydd mot olyckor i hela landet. I LSO står följande att läsa i 1 kap. 1 §:

Bestämmelserna i denna lag syftar till att i hela landet bereda människors liv och hälsa samt egendom och miljö ett med hänsyn till de lokala förhållandena tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor.

Detta innebär att kommunerna mot bakgrund av de lokala förhållandena, som exempelvis risker och befolkningsstruktur, har ett ansvar att hantera de olyckor som inträffar inom det egna geografiska området. Hur detta ska åstadkommas ska beskrivas i ett handlingsprogram enligt LSO 3 kap 8 §:

En kommun ska ha ett handlingsprogram för förebyggande arbete. I programmet ska kommunen ange

- 1. målen för verksamheten,*
- 2. de risker för olyckor som finns i kommunen och som kan leda till räddningsinsatser, och*
- 3. hur verksamheten är ordnad och hur den planeras.*

Detta handlingsprogram beskriver hur Gislaveds och Gnosjö kommuner ska arbeta för att proaktivt och preventivt förebygga olyckor enligt LSO. Förutsättningarna gäller i det egna geografiska områdesansvaret vilket också är en del i att uppnå de nationella målen. Handlingsprogrammet följer kraven på handlingsprogram enligt Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps föreskrifter MSBFS 2021:1.

2 Beskrivning av kommunerna

2.1 Gislaveds kommun

Gislaved kommun har ungefär 29 600 invånare fördelat på åtta tätorter där Gislaved, Anderstorp och Smålandsstenar är de största, med vardera ca 10 000 respektive 4 900 och 4500 invånare.

Övriga större tätorter är Hestra (ca 1300 invånare), Reftele (ca 1300 invånare), Burseryd (ca 1000 invånare), Skeppshult (ca 400 invånare) och Broaryd (ca 300 invånare). Av befolkningen bor ca 80 % i tätort. Kommunen korsas av flera viktiga riks- och länsvägar samt har järnvägsförbindelser i norra och södra delen.

Kommunens totala areal är ca 1200 km² varav 1140 km² är markareal. I Gislaved finns en av södra Sveriges större sjöar, Bolmen, samt totalt ca 390 sjöar. Den större ån Nissan flyter genom hela kommunen från norr till söder.

Sysselsättningen i kommunen präglas av tillverkningsindustri i olika former och samhällsutvecklingen präglas i nutid liksom sin historia av industriernas utveckling. Starten för industrin var inom områdena gummi, glas och metall men har under modern tid fått störst andel av plast och även träindustri. Industrierna i kommunen är till stor del även underleverantörer till större tillverkare av kända produkter. En stor andel av industrierna har stora ytor, flertalet över 5000 m².

Befolkningsantalet har mer eller mindre konstant varit kring 29000-30000 invånare de senaste 10 åren och prognosen är att invånarantalet fram till 2030 förväntas öka ca 4% jämfört med 2017¹. Liksom många andra kommuner är prognosen att andelen invånare över 65 år kommer att öka medan den arbetsföra befolkningen (18-65 år) kommer att minska i andel.

Eftersom kommunen har många industrier som främsta sysselsättning, samt liten lokal-/regionaltrafik, så är användning av bil relativt frekvent för personpendling och en stor andel gods förflyttas med lastbil såväl inom kommunen som till och från kommunen. I Gislaveds kommun arbetspendlas det främst till och från Värnamo, Gnosjö och Hylte kommuner.

I Gislaveds kommun finns en av södra landets större friluftsanläggningar, Isaberg, som varje år lockar ett stort antal besökare för aktiviteter året om.

2.2 Gnosjö kommun

Gnosjö kommun har ungefär 9 600 invånare och invånarantalet har sjunkit något de senaste 10 åren. Dock väntas en total ökning med ca 4% under perioden 2017-2030².

¹ <https://utveckling.rjl.se/globalassets/utveckling-i-jonkopings-lan/hur-gar-det/befolkning/befolkningsprognos-2018---lansrapport.pdf> (hämtad 2021-11-08)

² Ibid.

Kommunen korsas av två viktiga länsvägar (151 och 152) samt har järnvägsförbindelse genom Kust-till-Kust-banan genom kommunen. Kommunens totala areal är ca 450 km² varav 420 km² utgör landareal. Några av de större sjöarna är Hären, Flaten och Kävsjön.

Gnosjö och Hillerstorp är de två största tätorterna, med vardera ungefär 4 500 respektive 1 700 invånare. Övriga tätorter är Nissafors, Törestorp, Kulltorp med vardera ca 300 invånare. I dessa tätorter bor ungefär 75% av befolkningen.

Sysselsättningen i kommunen präglas liksom Gislaved av tillverkningsindustri i olika former. Inom Gnosjö kommun är den mest koncentrerad till metall- och plastindustrier vilket också det har sina historiska anledningar. Kommunen präglas av industritätheten och flera av företagen tillverkar produkter eller komponenter till andra större tillverkare. En stor andel av industrierna har stora ytor, flertalet över 5000 m². Eftersom kommunen har många industrier som främsta sysselsättning och liten lokal-/regionaltrafik så är pendling med bil relativt frekvent och en stor andel gods förflyttas med lastbil såväl inom kommunen som till och från kommunen.

I Gnosjö sker de största pendlingsflödena för arbete till och från Värnamo, Gislaved och Vaggeryds kommuner.

I kommunen finns en av södra Sveriges ytmässigt större nöjesanläggningar, High Chaparral, samt landets största sammanhängande mossområde, Store Mosse Nationalpark.

3 Styrning av skydd mot olyckor

Gislaveds och Gnosjö kommuner har sedan 1 januari 2011 en gemensam nämnd för räddningstjänsten. I nämnden finns tre ledamöter från vardera kommunen. Ordförande kommer från Gislaveds kommun och vice ordförande kommer från Gnosjö kommun. Räddningsnämnden ansvarar för de frågor som rör LSO avseende skadeförebyggande och skadeavhjälpande verksamhet.

Till skillnad från ett kommunalförbund är den gemensamma nämnden ingen egen juridisk person utan har Gislaveds kommun som värdkommun vilket innebär att all personal nämndens förvaltning är anställd av Gislaveds kommun. Den övergripande ekonomistyrningen, arbetsgivarvilja, policys med mera sker därför genom Gislaveds kommun medan högre politisk styrning (t ex taxor) sker genom respektive kommuns kommunfullmäktige.

För styrning av andra nämnder finns främst handlingsprogram, bland annat för internt skydd, samt brandskyddspolicy.

Kommunerna ansvarar även för eldningsförbud inom det egna geografiska området. Ansvar för detta åligger också den gemensamma nämnden. Nära samverkan finns med länsstyrelsen samt utsedda skogsbrandflygansvariga i denna fråga och utfärdande av eldningsförbud sker alltid i dialog med övriga räddningschefer i länet samt länsstyrelsen.

4 Risker i kommunerna

Nedan beskrivs översiktligt de risker som förekommer i kommunerna. Underlaget är hämtat från räddningstjänstens egen statistik över händelser samt Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps (MSB) statistikverktyg IDA.

4.1 Övergripande

Båda kommunerna präglas av en industritäthet som knappt återfinns i andra kommuner i landet. Detta återspeglas även i sysselsättningen samt förflyttningen av gods och pendlingsmönster. Ungefär 42% av de sysselsatta arbetar inom tillverkning/utvinning i Gislaveds kommun och 56% i Gnosjö kommun³. Motsvarande siffra för Jönköpings län är 23% och för riket är 11%⁴.

För Gislaveds kommun är tätortsuppdelningen i tre större samt flera mindre tätorter speciell, eftersom orterna är väldigt självständiga i fråga om bostäder, försörjning, äldreomsorg, skola och teknisk försörjning.

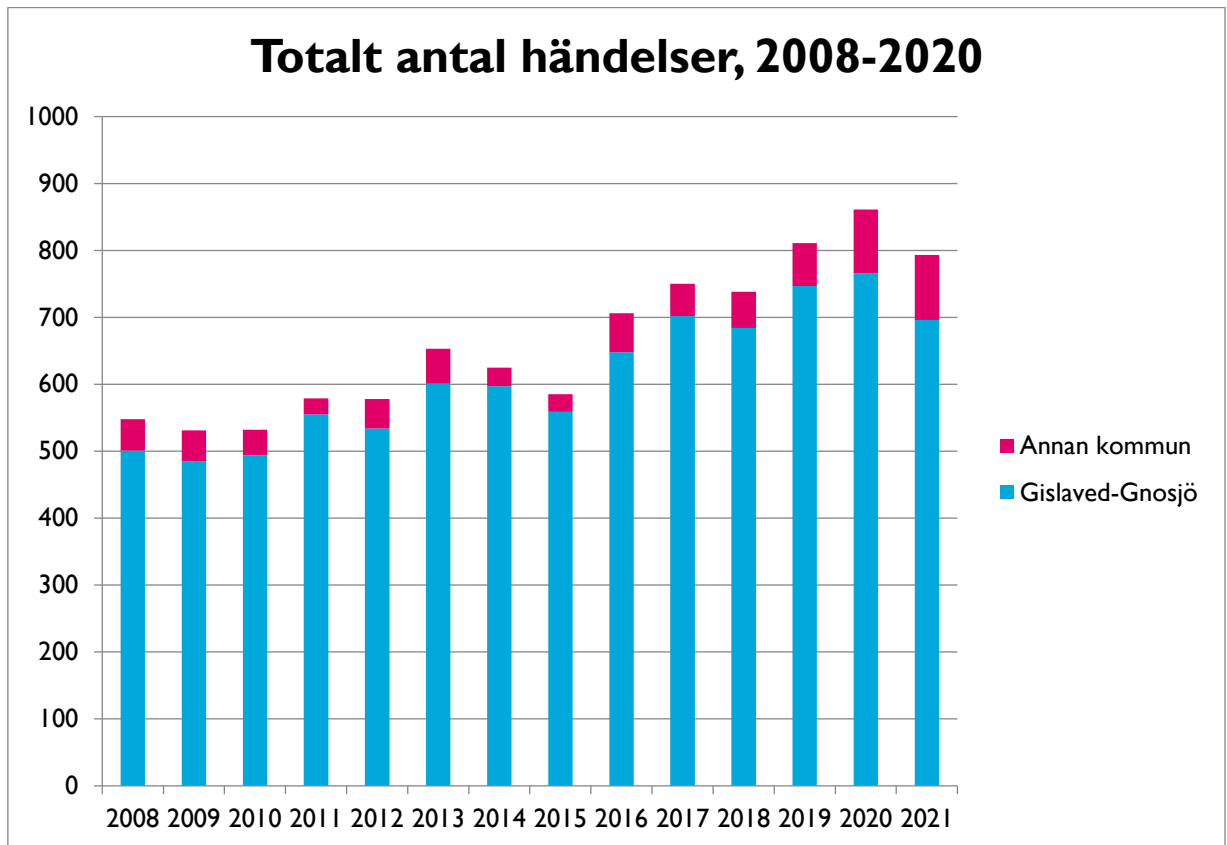
Gnosjö kommun har en större centralort och bara en större tätort i övrigt. Trots de övriga relativt små tätorterna finns där bostäder och industrier, om än i mindre omfattning.

Totalt sett återspeglar detta även olycksriskerna i stort eftersom varje tätort har sina förekomster av olycksrisker som kräver en snabb respons. Sett över en längre tidsperiod (5 år) inträffar det ungefär lika mycket stora händelser i varje tätort med omnejd, dock med olika frekvens, i båda kommunerna.

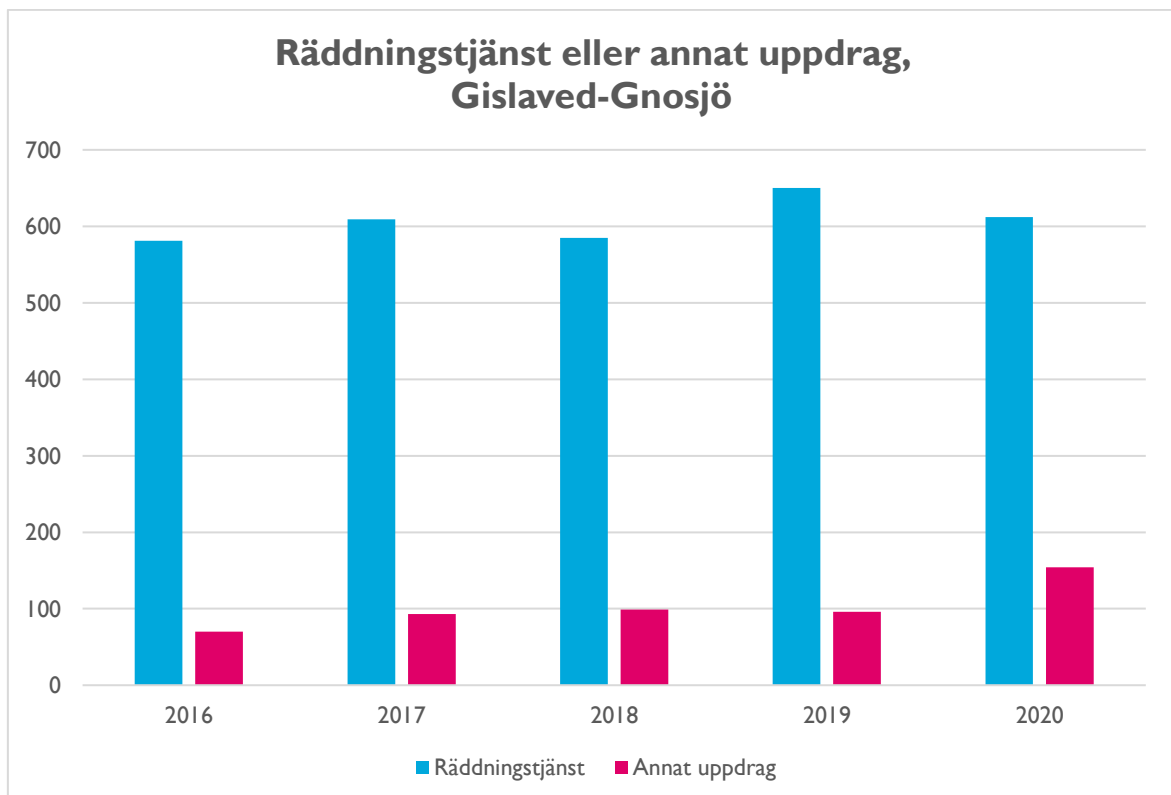
Den totala frekvensen av händelser inklusive sjukvårdslarm och annat som inte klassas som räddningstjänst är ca 750 per år där en ökning tydligt kan ses från år 2008.

³ Företagarna, *Företagarfakta 2020 Gislaved/Gnosjö kommun*

⁴ Ibid

Sedan 2016 är antalet räddningstjänstuppdrag ca 600 per år medan en ökning syns i antalet uppdrag som inte klassas som räddningsinsatser.

4.2 Brand i byggnad

Räddningstjänsten larmas varje år till 60-70 brand eller brandtillbud i byggnad inom Gislaved-Gnosjö. Ungefär 50% av dessa är i bostäder i båda kommunerna. För Gislaved är ca 25% i industri och för Gnosjö är det ca 30% i industri vilket ska jämföras med rikets ca 10%. Som brand eller brandtillbud räknas även de fall som branden självslocknat eller var släckt vid räddningstjänstens framkomst.

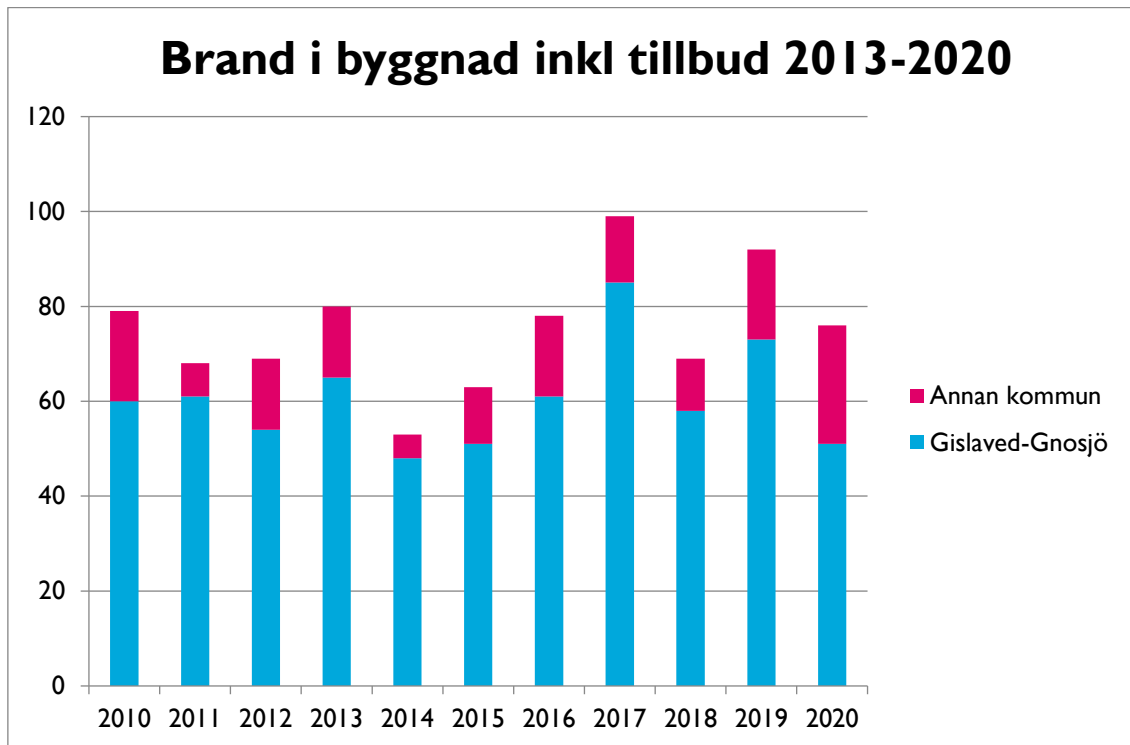
Orsakerna är ofta eldstadsrelaterade i villor/enbostadshus respektive spisrelaterade i flerbostadshus. För de eldstadsrelaterade inkluderar detta såväl sotbränder i skorstenar som bränder i värmepannor utan soteld. Antalet sådana händelser är ca 5-10 st under ett år. Orsakerna kan ofta härledas till felaktigt användande, att eldstaden inte är registrerad eller att eldstaden används mer än vad fristen tillåter.

De flesta bränder på spisar hade troligen kunnat förebyggas av spivakter men spivakter ger oftast större kostnad/nyttokvot för äldre personer som bor kvar hemma med egen matlagning än för bostadsbeståndet i stort.

För industrierna upptäcks bränderna ofta av automatiska brandlarm och stannar oftast i startföremålet, dock med tillhörande rökspridning i stora lokaler. En sådan brand vållar därför mindre produktionsstopp. Några enstaka större bränder inträffar årligen och anledningen till att de vållar mer skador är ofta att de upptäcks sent när branden spridit sig till t ex ventilationssystem eller inredning.

Bränderna vållar oftast egendomsskador (skador över 1000 kr) men sällan allvarliga personskador. De som skadats svårt eller omkommit under den senaste 10-årsperioden är relativt lågt men de gemensamma bakgrundsorsakerna är ofta relativt lika.

Några särskilda områden där brand i bostad/byggnad förekommer mer frekvent än andra områden kan inte återfinnas mer än till de enstaka flerbostadshusområdena med hög andel lägenheter per fastighetsarea i alla kommunernas orter. Även för bränder i bostäder är sen upptäckt och/eller ingen tidig släckinsats en bidragande faktor till att vissa bränder per år blir större än brand i startföremålet.

Figur 1: Antal brand i byggnad i Gislaved-Gnosjö samt i annan kommun (förstärkningslarm) 2010-2020.

4.3 Brand utomhus

Kommunerna har stora arealer av skog, för Gislaved ca 81900 ha (ca 72% av ytan) och Gnosjö ca 29100 ha (69% av ytan).⁵ Riskerna för brand i skog och mark är väldigt väderberoende avseende risken för brands uppkomst. Tidigare större insatser har visat att närheten till brandstationer, effektiv styrkeuppbyggnad samt god förmåga till övervakning med skogsbrandflyg har varit bidragande till att de stora skogsbränder som inträffat har kunnat släckas inom 3-4 dagar.

Kommunerna har ett antal bränder i fordon varje år men inte av den nivån att de utgör en särskild risk. Bränder i fordon som sammanfaller i tid och rum hanteras genom särskild samverkan inom kommunerna.

Ytterligare bränder utomhus är exempelvis brand i container, soptunnor eller motsvarande kärl. Dessa ger väldigt sällan spridning utanför kärlet och utgör ingen betydande risk i riskbilden.

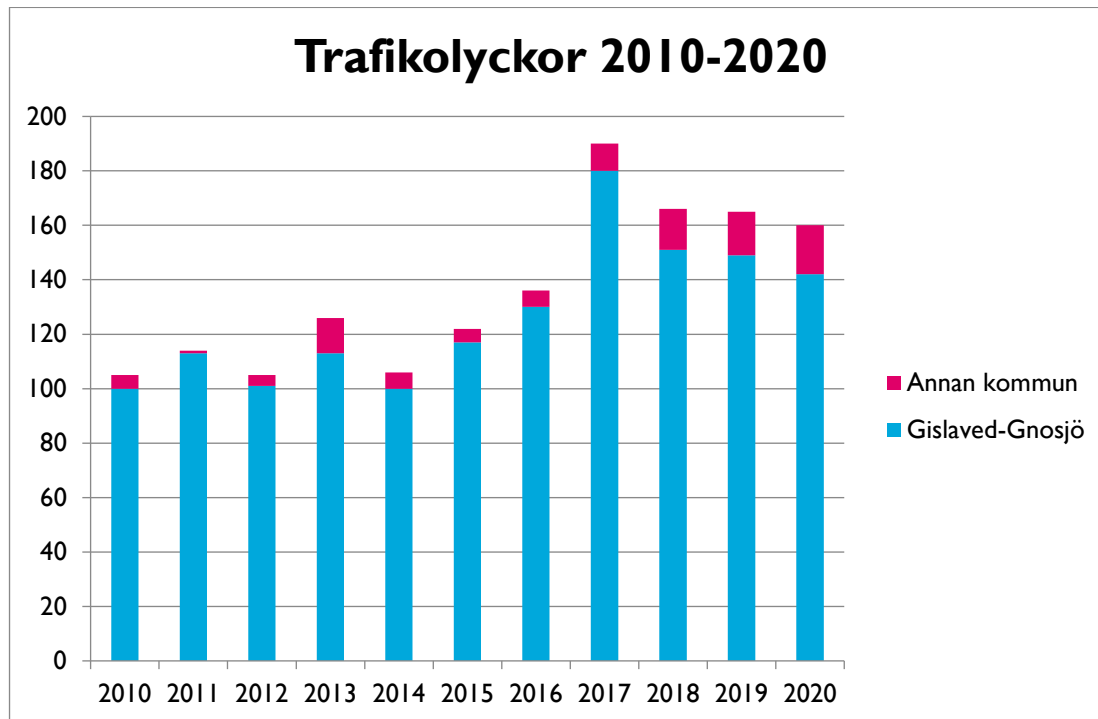
4.4 Trafikolycka

I kommunerna inträffar ungefär 150 trafikolyckor per år varav ca 110 st i Gislaved och ca 40 st i Gnosjö. Detta beror främst på att kommunerna korsas av flera riks- och länsvägar i

⁵ SCB, 2018

kombination med stor förflyttning av gods samt pendling mellan orterna inom kommunerna och vissa orter utanför kommunerna. En ökning om totalt ca 40 olyckor per år kan ses mellan perioderna 2010-2015 samt 2016-2020 men det är okänt vad denna ökning beror på.

Räddningstjänsten larmas enligt plan relativt ofta på olyckor av mindre omfattning än vad många likvärdiga kommuner gör vilket påverkar statistiken.

Figur 2: Frekvens av larm om trafikolyckor i Gislaved-Gnosjö samt annan kommun (förstärkningslarm) 2010-2020.

Kollision med vilt (oftast älg) står för ca 20% av alla trafikolyckor under perioden 2016-2020, där vissa sträckor är mer riskutsatta än andra. 70% av trafikolyckorna är singelolyckor och varje år inträffar enstaka dödsfall som utreds i samverkan med Trafikverket. Dessa dödsolyckor är ibland svårutredda men inga särskilt riskutsatta sträckor för dödsolyckor eller allvarligt skadade har hittills identifierats. Däremot har vissa sträckor med frekvent förekomst av olyckor i stort och viltolyckor i synnerhet kunnat identifieras.

På riks- och länsvägar transporteras dessutom en stor mängd farligt gods varje år eftersom de utgör de primära transportlederna för alla transporter i kommunerna. Det farliga godset används både för förbrukning inom kommunerna och transporteras igenom kommunerna till andra kommuner.

Kommunerna korsas av järnväg med den elektrifierade Kust-till-kust-banan i den norra delen och i den södra delen med den oelektrifierade Halmstad-Nässjö-banan. På dessa järnvägssträckor förekommer såväl persontransporter som farligt gods-transporter men olycksfrekvensen är mycket låg.

4.5 Olycka med farliga ämnen

Inom kommunerna finns flertalet industrier som hanterar farliga ämnen i olika omfattning. Den största hanteringen sker på de två industrierna i högre respektive lägre kravnivå enligt Sevesolagstiftningen. I kommunerna finns förutom dessa även flera kemiska ytbehandlingsindustrier som hanterar större mängder farliga ämnen, särskilt frätande, men utan att klassas som farlig verksamhet enligt LSO.

Några större kylanläggningar för ammoniak finns också i kommunerna samt ett fortfarande relativt omfattande naturgasnät. Den största andelen av transporter av farliga ämnen utgörs på vägnätet av bensin, diesel och etanol för bensinstationer samt även vissa järnvägstransporter av oxiderande ämnen på Kust-till-Kust-banan.

Ovanstående hantering av farliga ämnen utgör dock inte högst olycksfrekvens för utsläpp utan det vanligaste är mindre utsläpp av drivmedel (bensin och diesel) samt hydraulolja från arbetsmaskiner. Räddningstjänsten har ca 20-25 larm om utsläpp av farligt ämne per år och av dessa utgör 95% begränsade utsläpp av drivmedel eller olja.

4.6 Naturolycka

Naturhändelser och oväder är i de flesta fall återkommande och en naturlig del av vardagen. Det sker oftare händelser som inte blir så stora medan det går längre tid mellan de mer allvarliga händelserna. De senare medför totalt sett betydligt större påfrestning för hela samhället. Svåra stormar drabbar södra Sverige regelbundet sett till perioden 2010-2020. Kommunerna ligger så placerade i Götaland att kraftiga vindbyar och/eller regnoväder förekommer relativt ofta då lågtryck passerar från havet i väster in över land. Beroende på årstid kan detta medföra fallande skog som i sin tur blockerar vägar eller skapar el- och teleavbrott. Stormen Gudrun 2005 innebar stor påverkan på kommunernas elförsörjning, telekommunikationer, byggnader och vägar.

I kommunerna finns flera vattendrag där de stora, som kan ge mest konsekvenser, är Nissan, Anderstorpsån och Västerån i Gislaveds kommun samt Storån i Gnosjö kommun som alla flyter igenom ett eller flera samhällen.

Inom kommunerna finns inga kända utsatta ras- och skredområden. Översvämningar och skyfallsrisker har karterats mer noggrant under perioden 2010-2020 och det finns en god förvaltningsövergripande bild över vilka delar av kommunerna som särskilt kan vara utsatta.

Frekvensen och typen av naturolyckor beror enbart på hur kraftigt regn, vind eller motsvarande som förekommer under ett år. Oftast hamnar skadorna i nivå av mindre översvämningar i källare vid större regnoväder samt träd över väg vid kraftig blåst. Vid större oväder ökar antalet skador och därmed omfattningen i hela samhället.

4.7 Drunkning

Antalet drunkningslarm per år lågt men varierar mellan åren. En gemensam faktor för flera av de fåtal som drunknat i sjöar i kommunerna under de senaste 10 åren är att de inte burit flytväst eller på något annat sätt utsatt sig för högre risker än de kunnat hantera. Av de omkomna kan det i vissa fall heller inte uteslutas att plötslig sjukdom eller självmord varit en bakomliggande orsak.

Antalet larm om drunkning är därför förhållandevis lågt sett till de stora vattendrag och sjöar som finns i kommunerna och den turism som dessa gynnar.

4.8 Nödställda personer

Kommunerna har inte någon frekvent förekomst av hissar i byggnader utan de enstaka larm som handlar om nödställda personer handlar oftare om fastklämda personer eller fall från hög höjd. I kommunerna finns ett flertal vindkraftverk men räddningstjänsten har inte och avser sig inte skaffa förmåga för räddning på sådana höjder.

4.9 Självmord

Suicid och suicidförsök är ett stort folkhälsoproblem då suicid är den vanligaste dödsorsaken i åldersgruppen 15-44 år i Sverige. Varje år tar cirka 1 500 personer sitt liv, vilket innebär att någon avlider var sjätte timme till följd av suicid. Det är ungefär sex gånger fler än de som dör i vägtrafiken varje år.

Suicid som psykiskt olycksfall

Räddningstjänsten har ca 25 larm om hot om suicid i Gislaved-Gnosjö per år. Antalet fullbordade av dessa varierar mycket mellan åren. Utöver dessa så larmas polis och ambulans på fler suicidrelaterade händelser. Flertalet av de som fullbordar sina självmord har i efterhand konstaterats haft en tidigare kontakt med psykiatri i någon form och problembilden kan därför i efterhand det ofta konstateras att vissa varningssignaler funnits men inte fångats upp av omgivningen.

Det suicidpreventiva arbetet underlättas om suicid ses som en psykisk olycka då det blir mer tydligt vilka insatser som behöver genomföras.

Risikfaktorer, riskgrupper och platser

Det finns inte någon generell enskild och tydlig orsak bakom ett suicidfall. Flera riskfaktorer hos en enskild person genererar dock större suicidrisk. Risken att omkomma efter ett suicidförsök ökar om personen har en psykisk sjukdom eller lider av psykisk ohälsa. Risken är också förhöjd om personen gjort flera suicidförsök och vid tidigare suicidförsök använt en våldsam metod. Äldre personer står jämfört med yngre för ett större antal fullbordade suicid.

Psykisk sjukdom innebär generellt en förhöjd risk för suicidförsök. De vanligaste psykiatriska diagnoserna som innebär en ökad risk är:

- depression
- bipolär sjukdom
- schizofreni och andra psykosjukdomar
- personlighetssyndrom (personlighetsstörning)

Depression är den vanligaste diagnosen vid suicid. Suicidrisken ökar också om personen har långvarig/kronisk ätstörning, ångest, sömnstörningar och samsjuklighet av flera diagnoser. Kroppslig sjukdom som MS, ALS, epilepsi, stroke och cancer ökar också risken för suicid.

Missbruk eller beroende kan också medföra en risk för suicid speciellt om personen har sociala problem eller kroppsliga besvär. Det är vanligt med samsjuklighet mellan psykisk sjukdom och missbruk.⁶

Kommunerna har inga kända platser ("hot spots") där hot om suicid förekommer mer frekvent såsom hög höjder etc. För att undvika att det bildas eller skapas så beaktas detta i samhällsbyggnadsprocessen, exempelvis vid nya detaljplaner nära järnväg.

⁶ Socialstyrelsen *Suicid*. Tillgänglig: www.patientsakerhet.socialstyrelsen.se/risker/vardskadeomraden/suicid

5 Värdering

Skyddet inom kommunen för de risker som orsakar flest olyckor har värderats och bedöms i stort sett uppfylla målet om ett tillfredsställande och likvärdigt skydd. Räddningstjänsten har även historiskt sett reaktivt kunnat hantera de olyckor som inträffat genom kommunala räddningsinsatser utan någon brist på resurser.

Räddningstjänsten bedömer att de åtgärder som vidtagits för att begränsa brand och förhindra brands uppkomst generellt har gett god effekt inom allmänna byggnader som skolor och vårdlokaler inom kommunens egen regi samt andra privata verksamheter där brandskyddsarbetet ständigt är pågående.

Riskerna för brand inom industri är högre än jämförbara kommuner men beror också på att den kumulativa risken blir större ju fler industrier en kommun har, både i fråga om risk för brands uppkomst och i fråga om risk för omfattande brand. Det stora antalet industribränder innebär ofta att stora räddningsresurser sätts in och att produktionsbortfall ofta förekommer, men sällan att det uppstår personskador eller omfattande egendomsskador. Arbetet med att minska risker för bränder genom att arbeta förebyggande behöver ständigt fortgå med anledning av de konsekvenser sådana olyckor kan leda till. Tidig upptäckt i form av automatiska brandlarm har visat sig generellt ge lägre skador jämfört med utan tidig upptäckt genom larm.

Andelen äldre i befolkningen kommer att öka även i Gislaved och Gnosjö kommuner under de kommande åren och det finns ett behov av olika åtgärder för att säkerställa ett skäligt brandskydd främst för de som bor kvar i sina egna bostäder med insatser via socialtjänsten. Brandskydd inom de särskilda boendena (äldreboenden och LSS-boenden) bedöms generellt skäligt även om fler boenden på sikt behöver förses med sprinkler för att uppnå en jämnare brandskyddsnivå. Denna skyddsnivå finns även uttalad i kommunernas brandskyddspolicy.

Kommunerna har totalt sett ett högt antal trafikolyckor vilket förklaras med förekomsten av större vägar i kombination med pendlingsmönster. Här behöver arbetet fortsätta med förebyggande åtgärder främst i form av nära samverkan med Trafikverket och tekniska nämnder avseende åtgärdsval.

Frekvensen för självmordslarm till räddningstjänsten har ökat något sedan den statistiken började föras som egen händelsetyp, från ca 20-25 händelser per år till 30-35 händelser per år. Det är en frekvens som därmed inte är oväsentlig och arbetet behöver bedrivas proaktivt förebyggande och inte enbart reaktivt med uttryckningar.

Ett förändrat klimat, omvärldsläge och att fler områden bebyggs kommer gradvis bidra till en delvis förändrad riskbild som ställer krav på förebyggande åtgärder, inte minst i samhällsplaneringen, för att minska konsekvensen på som minst samhällsviktig verksamhet och samhällets funktionalitet i stort.

Övriga olyckor som leder till räddningstjänstens insats har inte hög frekvens jämfört med exempelvis bränder, självmord och trafikolyckor avseende skador på personer och egendom.

6 Mål

De risker som tydligt kan identifieras är högre frekvens av industribränder samt högre antal trafikolyckor jämfört med liknande kommuner. Antalet omkomna i bränder, trafik och i vatten är lågt jämfört med det antal som begår självmord i kommunerna varje år. Vissa risker går att åtgärda på kort sikt men utöver detta behöver kommunen arbeta strategiskt och proaktivt med olycksförebyggande frågor för att åstadkomma effekter på lång sikt.

Följande mål för kommunens olycksförebyggande arbete gäller utöver grunduppdraget att förebygga skador till följd av brand i allmänhet:

- Högre och anpassat brandskydd hos särskilt riskutsatta grupper av boende i egna hem genom ett särskilt och hållbart arbetssätt med berörda förvaltningar och sotare.
- Få en hög och jämn brandskyddsnivå i personintensiva verksamheter samt stora industrier. Särskilt arbete ska riktas mot verksamheter med sovande personer, dålig lokalkännedom och/eller svårigheter att ta sig ut själva.
- Öka vattensäkerhetsmedvetandet genom att arbeta långsiktigt med normer och värderingar samt riskgrupper.
- Öka trafiksäkerheten på mindre landsvägar med hög olycksfrekvens.
- Minska antalet fullbordade självmord genom strategiska och hållbara arbetssätt tillsammans med berörda organisationer i samhället. Arbetet ska också samordnas, synliggöras och säkerställas för övriga förvaltningar och verksamheter i respektive kommun.

Räddningsnämnden ansvarar för att följa upp målen och vara ledande i att driva skyddet mot olyckor framåt.

7 Förebyggande – förmåga och verksamhet

Detta kapitel beskriver hur kommunens skyldigheter enligt LSO avseende tillsyn, råd och information, sotning & brandskyddskontroll samt andra förebyggande åtgärder är ordnade och hur de planeras. Beskrivningarna bygger på kommunens samlade riskbild och anger vilka delar som bedöms vara mest effektfulla, mot bakgrund av både riskerna och de nationella målen i LSO.

7.1 Tillsyn

Räddningstjänsten i kommunen ansvarar för kommunens tillsyn av den enskildes skyldigheter i Lag (2003:778) om skydd mot olyckor. Räddningstjänsten ansvarar även för tillsyn och tillstånd enligt Lag om brandfarliga och explosiva varor (2010:1011), LBE.

Behörig att utföra tillsyn är räddningschef, stf räddningschef och delegerade tillsyneförrättare. I delegationsordningen har tillsyneförrättare delegation att utfärda de förelägganden och förbud som krävs. Dock sker alltid samråd med enhetschef i de fall förelägganden om omfattande eller kostsamma åtgärder krävs (t ex ny utrymningsväg) eller förbud av något slag.

Tillsynen är ett viktigt verktyg för att åstadkomma ett skäligt brandskydd och för att säkerställa att de verksamheter som klassas som farlig verksamhet har en tillräcklig förmåga att göra effektiva inledande åtgärder när olycka eller tillbud inträffar vid anläggningen. Tillsynen av den enskildes brandskydd syftar till att kontrollera att byggnader och anläggningar lever upp till kraven i regelverken, både avseende byggnadstekniskt brandskydd och organisatoriskt brandskydd.

Verktyget tillsyn ska framförallt användas för att säkerställa brandskyddet på sådana byggnader och anläggningar där en eventuell brand kan få stora konsekvenser avseende människors liv, hälsa, egendom och miljö. Utöver de byggnader och anläggningar som återfinns i MSB föreskrifter ska tillsyn göras där stora risker föreligger utifrån det lokala perspektivet.

Större industrier samt objekt med övernattning utan att vara hotellverksamhet enligt hotell- och pensionatslagen är lokala objekt som behöver bedömas för tillsyn utifrån risken för att en brand påverkar omgivningen samt liv och hälsa. Inom kommunerna finns även flera större deponier/upplag som kan medföra stora konsekvenser vid brand.

Räddningsnämndens styrning av all myndighetsutövning (inklusive LBE), som frister och objektstyper för tillsyn, styrs i fastställd plan för myndighetsutövning. Planering av genomförandet sker därefter av förvaltningen inför varje kalenderår.

7.2 Stöd till den enskilde

Intentionen i LSO är att den enskilde själv utifrån sina förutsättningar ska hantera sina risker. Kommunens skyldighet är att stödja och underlätta för den enskilde att kunna ta ansvar för sin egen hantering. Detta görs genom att informera och utbilda i såväl förebyggande som skadeavhjälpan åtgärder samt att medvetandegöra allmänheten om

brandrisker och dess konsekvenser. Viktiga målgrupper för det arbetet är fastighetsägare, barn- och skolungdomar samt kommunens anställda.

Inom kommunerna finns kontaktcenter eller motsvarande som ger svar på enkla frågor till invånare, som t ex val av brandsläckare. Mer komplicerade frågor skickas till räddningstjänsten via e-tjänster eller telefon för att kunna besvaras.

Som underlag för arbetet med råd och stöd till enskilda har räddningstjänsten bland annat upprättat en utbildningsplan för att strategiskt kunna planera för hur många som ska utbildas samt vid vilka evenemang räddningstjänsten ska delta i för att sprida information. Riktade utskick och kampanjer förekommer också.

Särskild vikt läggs på brandförebyggande arbete med riskgrupper där den viktigaste målgruppen särskilt är personer med insatser i hemmet genom socialtjänstlagen.

7.3 Resurser och kompetens

I Räddningstjänsten Gislaved-Gnosjö finns en egen enhet som hanterar alla myndighetsfrågor samt remisser kopplade till brandskydd. I enheten finns tillsynförrättare som lägst har tillsyn A kompletterat med fortbildning. Enheten har också egen brandingenjörskompetens samt kompetens för sevesotillsyn och riskhantering. Ytterligare kompetens för explosiva ämnen finns genom samverkan med Värnamo kommun och generell samverkan i myndighetsfrågor sker även inom ramen för Räddningstjänstsamverkan i Jönköpings län och Ydre kommun, Räddsam F.

För övriga olycksförebyggande områden bistår räddningstjänsten övriga ansvariga förvaltningar med framför allt samhällskompetens och bakgrundsfakta från inträffade räddningsinsatser och andra händelser i syfte att verka för ett samlat ökat skydd mot olyckor. Denna kompetens delas organisatoriskt mellan flera enheter inom räddningstjänsten.

7.4 Rengöring och brandskyddskontroll

Räddningsnämnden ansvarar för rengöring (sotning) och brandskyddskontroll av eldstäder. Vid handlingsprogrammets antagande fanns knappt 10 000 eldstäder i kommunerna. Det finns en tydlig förändringsriktning i att värmepannor plockas bort till förmån för annat uppvärmningsslag (t ex bergvärme eller fjärrvärme) och att fler moderna lokaleldstäder (främst braskaminer) installeras. Antalet anläggningar totalt sett har därför sjunkit sett över en 10-årsperiod.

Respektive kommun har beslutat om sotningsfrister i samråd med övriga kommuner inom Jönköpings län. Räddningsnämnden har möjlighet att medge annan frist i synnerliga fall vilket i dagsläget omfattar några enstaka anläggningar. Frister för brandskyddskontroll beslutas av MSB och kommunerna har tillgång till tillräckliga årsarbetare för sotning och brandskyddskontroll.

Genomförande av rengöring och brandskyddskontroll är i sin helhet utlagt på entreprenad till samma entreprenör i båda kommunerna via gemensam upphandling och gemensam avtalsperiod. Uppföljning med entreprenören sker flera gånger per år där bland annat inträffade soteldar och arbetet i stort följs upp i syfte att identifiera förebyggande åtgärder.

Delegat inom räddningstjänsten beslutar i ärenden som rör egenstotning. Dessa ärenden skickas alltid på remiss till entreprenör och medgivande ges inte ifall eldningsanordningen har brister efter brandskyddskontroll. Grundkravet i kompetens är att fastighetsägaren har god kännedom om sin egen anläggning som styrks av skorstensfejarmästare och har kunskaper motsvarande lägst Brandskyddsföreningens kurs för egenstotning. Medgivande till egenstotning (såväl fastighetsägare som annan behörig sotare) ges med tidsfrist enligt beslut i räddningsnämnden.

För att underlätta för den enskilde finns detaljerad information om ansvar, ärendegång med mera i direkt anslutning till ansökningshandlingarna.

7.5 Övriga förebyggande åtgärder

7.5.1 Plan- och byggprocessen

Inom kommunen stödjer räddningstjänsten berörd nämnd vid ärenden enligt Plan- och bygglagen (2010:900). Det innebär bland annat att vara sakkunnig i brandfrågor i stora delar av byggprocessen. Det handlar också om att i kommunens planprocesser beakta risker som ras- och skred, översvämning, avstånd till olika former av riskfylld verksamhet samt sådant som kan ha betydelse för kommunens förmåga att genomföra insatser som behov av stegar för livräddning på hög höjd, brandposter och behov av framkomlighet för räddningsfordon.

7.5.2 Alkoholservering och offentlig tillställning m.m.

I frågor om serveringstillstånd enligt alkohollagen (2010:1622) bistår räddningstjänsten handläggarna i frågor om lokalerna är anpassade för det personantal samt verksamhet som anges i ansökan.

Räddningstjänsten är även remissinstans till Polismyndigheten i frågor kring brandsäkerhet vid allmän sammankomst, offentlig tillställning, användande av offentlig plats, idrottsevenemang eller fyrverkeri, scenfyrverkeri eller annan pyroteknik enligt ordningslagen (1993:1617) samt tillstånd till hotell- och pensionatverksamhet enligt lag (1966:742) om hotell- och pensionatsrörelse.

7.5.3 Trafik- och miljösäkerhetsfrågor

Räddningstjänsten bistår vid trafikplanering vid ny- eller ombyggnation av vägar och järnvägar mot bakgrund av bl a:

- Inträffade olyckor och behov av förebyggande åtgärder
- Införande av hastighetsreducerande åtgärder på vägar
- Avstånd till olika former av riskobjekt och närhet till vattenskyddsområde

Räddningstjänsten är remissinstans till länsstyrelsen i frågor om tillstånd till miljöfarlig verksamhet enligt Miljöbalken.

7.5.4 Särskilt riskutsatta för brand

Av nationell statistik framgår att det finns särskilt riskutsatta grupper i befolkningen som är kraftigt överrepresenterade vid dödsbränder, bland annat personer över 80 år. För att dessa grupper ska ha ett tillräckligt skydd mot bränder krävs särskilt anpassade åtgärder. De särskilt riskutsatta grupperna är i hög utsträckning brukare av olika insatser från socialförvaltningarna i kommunerna. Räddningstjänsten Gislaved-Gnosjö har ett kontinuerligt arbete tillsammans med socialförvaltningarna med att identifiera personer som är särskilt riskutsatta för bränder och föreslå individuellt anpassade åtgärder.

7.5.5 Andra brandförebyggande åtgärder

För att förebygga bränder i skog och mark finns varje år en skogsbrandflygansvarig utsedd bland länets räddningstjänster. Denna länsansvariga beslutar på Länsstyrelsens mandat om bevakning med skogsbrandflyg ska ske och ansvarar även för behovsanalys till räddningscheferna och länsstyrelsen för eldningsförbud.

Bränder i skolor är nationellt sett ett stort problem. Räddningstjänsten medverkar till att förebygga dessa genom snabba konsekvensamtal med unga anläggare av brand samt projekt för unga personer kring samhällsproblemet med anlagd brand.

7.5.6 Självmoordsförebyggande arbete

Det finns ett nationellt handlingsprogram för suicidprevention från 2008. I handlingsprogrammet fastslås en övergripande vision att ingen människa ska hamna i en sådan utsatt situation att suicid ses som den enda utvägen. Arbetet fokuserar på att skapa stödjande och mindre riskutsatta miljöer, att öka människors medvetenhet om suicidproblematiken och att ta bort tabun kring suicid.⁷

Regeringens nationella handlingsprogram har nio strategiska målområden:

1. insatser som främjar goda livschanser för mindre gynnade grupper
2. minskad alkoholkonsumtion i befolkningen och i högriskgrupper för suicid
3. minskad tillgänglighet till medel och metoder för suicid
4. suicidprevention som hantering av psykologiska misstag

⁷ Regeringens proposition 2007/08:110 *En förnyad folkhälsopolitik*

5. medicinska, psykologiska och psykosociala insatser
6. spridning av kunskap om evidensbaserade metoder för att minska suicid
7. kompetenshöjning av personal och andra nyckelpersoner i vård och omhändertagande av personer med suicidsproblematik
8. händelseanalys av Lex Maria anmälningar
9. stöd till frivilligorganisationer⁸

Varje nämnd inom respektive kommun ska ansvara för att arbeta aktivt med suicidprevention där räddningstjänsten är en drivande kraft tillsammans med stöd från Region Jönköpings län.

För att uppnå kommunens mål ska det preventiva arbetet inriktas på tre fokusområden:

1. Utbildning och kompetenshöjande insatser
Kompetens är grunden i att alla medarbetare ska vara trygga i att våga fråga en medmänniska om hur denne mår utifrån psykisk ohälsa.
2. Rutiner, riktlinjer och dokumentation
Det suicidpreventiva arbetet behöver vara systematiskt för att vara effektivt över tid och utan att vara personberoende.
3. Intern och extern samverkan
För att bli effektfulla i arbetet krävs det att förvaltningarna och kommunen samarbetar med andra organisationer.

⁸ Folkhälsomyndigheten, 2016. *Nationellt handlingsprogram för suicidprevention*

8 Uppföljning, utvärdering och lärande

Handlingsprogrammet ska följas upp regelbundet under mandatperioden samt utvärderas efter avslutad mandatperiod. Räddningsnämnden ansvarar för att uppföljning, utvärdering och redovisning av detta genomförs enligt antagen kommunövergripande styrmodell.

Ständig uppföljning av insatser sker genom kvalitetssäkring av varje inskickad händelserapport efter en räddningsinsats. I detta arbete ingår att studera mönster och notera utvärdering av insatserna och olycksförloppen som räddningsledaren beskriver. På detta sätt kan förebyggande åtgärder vidtas där de kan förmodas ge mest nytta genom bland annat klusteranalys av händelser.

Räddningstjänsten arbetar med olika nivåer av olycksutredningar och insatsutvärderingar. Omfattningen på utredningarna varierar utifrån händelsens art och övergripande kan dessa indelas i tre nivåer:

1. Händelserapport
2. Insatsutvärdering
3. Fördjupad olycksundersökning

Gemensamt för både händelserapport, insatsutvärdering och fördjupad olycksundersökning som görs är att de ska fokusera på att utreda orsakerna till olyckan och hur insatsen genomförts samt effekten av vidtagna åtgärder. Utvärderingarna ska inte leta efter enskilda individer som gjort fel, utan ska vara objektiva och fokusera på ökat lärande för den egna organisationen samt andra räddningstjänster och organisationer.

Samtliga ovanstående utredningar ligger till grund för det olycksförebyggande arbetet genom regelbunden uppföljning under kalenderår samt sammanställning av årsstatistik.

9 Bilagor

- A. Avtal och referensdokument
- B. Beskrivning av samråd

Bilaga A: Avtal och referensdokument

Nedanstående avtal och referensdokument var gällande i sin senaste version vid handlingsprogrammets beslutande. Ändringar kan därför ha tillkommit därefter.

Avtal

Dokument	Beslutande
Avtal om samverkan i gemensam räddningsnämnd	Gislaveds kommunfullmäktige Gnosjö kommunfullmäktige
Entreprenörsavtal för sotning och brandskyddskontroll	Räddningschefen

Referensdokument

Dokument	Beslutande
Räddningsnämndens reglemente	Gislaveds kommunfullmäktige Gnosjö kommunfullmäktige
Räddningsnämndens delegationsordning	Räddningsnämnden
Plan för myndighetsutövning	Räddningsnämnden
Brandskyddspolicy (övergripande för nämnderna)	Gnosjö kommunfullmäktige Gislaveds kommunfullmäktige
Arbetsordning för sotning och brandskyddskontroll	Räddningsnämnden
Frister för sotning och brandskyddskontroll	Räddningsnämnden

Bilaga B: Beskrivning av samråd

Handlingsprogrammet varit på remiss till samtliga kommunala förvaltningar, kommunala fastighets- och bostadsbolag samt Region Jönköpings län. Mottagarna har beretts möjlighet att lämna synpunkter skriftligen.

Inga synpunkter framkom under samrådet som föranledde ändring av handlingsprogrammets innehåll, mål eller särskilda satsningar. Av de som haft synpunkter framhåller remissvaret vissa detaljer, som i förekommande fall har redigerats, främst avseende tydlighet och sammanhang.